

WYROK Z DNIA 9 MARCA 2004 R.

II KK 375/03

Kryterium niezbędnego dla możliwości warunkowego zawieszenia wykonania kary grzywny ustalenia, że karę tę orzeczono jako samoistną (art. 69 § 1 k.k.) jest wyłącznie treść zapadłego *in concreto* orzeczenia o karze; bez znaczenia pozostaje natomiast zagrożenie określone w sankcji normy stanowiącej podstawę odpowiedzialności.

Przewodniczący: sędzia SN E. Sadzik.

Sędziowie SN: J. Skwierawski (sprawozdawca), J. Steckiawicz.

Prokurator Prokuratury Krajowej: W. Smardzewski.

Sąd Najwyższy w sprawie Vladimira E., skazanego za przestępstwo określone w art. 63 § 3 k.k.s. i inne, po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie w dniu 9 marca 2004 r., kasacji, wniesionej przez Prokuratora Generalnego na niekorzyść skazanego od wyroku Sądu Okręgowego w O. z dnia 2 lipca 2003 r., utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w E. z dnia 31 stycznia 2003 r.,

u c h y l i ł zaskarżony wyrok w części, w jakiej utrzymał w mocy pkt I wyroku Sądu Rejonowego w E. w zakresie orzeczenia o karze pozbawienia wolności i grzywny oraz ich warunkowego zawieszenia (pkt II) – i w tym zakresie p r z e k a z a ł sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w O. w postępowaniu odwoławczym.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w E. wyrokiem z dnia 31 stycznia 2003 r. uznał Vladimira E. za winnego popełnienia przestępstwa określonego w art. 86 § 2 i 4 k.k.s. i art. 63 § 1 i 3 k.k.s. w zw. z art. 7 § 1 k.k.s. i art. 37 § 1 pkt 3 k.k.s. – i na podstawie art. 63 § 3 k.k.s. w zw. z art. 7 § 2 k.k.s. oraz art. 37 § 1 pkt 3 i § 4 k.k.s. w zw. z art. 38 § 1 pkt 2 i art. 23 § 1 i 3 k.k.s. wymierzył mu karę 6 miesięcy pozbawienia wolności oraz grzywnę w wysokości 20 stawek dziennych po 30 złotych. Na podstawie art. 69 § 1 i 2 k.k. i art. 70 § 1 pkt 1 i 2 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s. wykonanie orzeczonej kary pozbawienia wolności oraz grzywny Sąd zawiesił warunkowo tytułem próby na okres dwóch lat.

W apelacji wniesionej od tego wyroku przez prokuratora na niekorzyść skazanego podniesiono zarzut obrazy art. 69 § 1 k.k. twierdząc, że warunkowe zawieszenie wykonania kary grzywny orzeczone „w wyniku błędnego uznania, iż grzywna wymierzona w trybie art. 38 § 1 pkt 2 k.k.s. jest karą samoistną”.

Wyrokiem z dnia 2 lipca 2003 r. Sąd Okręgowy w O. uznał apelację prokuratora za „oczywiście bezzasadną” i utrzymał w mocy zaskarżony wyrok.

Kasację od wyroku Sądu Okręgowego „w części dotyczącej orzeczenia o karze” wniósł na podstawie art. 521 k.p.k., i w terminie określonym w art. 524 § 3 k.p.k. Prokurator Generalny na niekorzyść skazanego. W kasacji sformułowano zarzut rażącego naruszenia «art. 69 § 1 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s., polegającego na wyrażeniu błędnego poglądu prawnego, iż pojęcie „grzywna samoistna” dotyczy także grzywny orzeczonej obok kary pozbawienia wolności przy zastosowaniu art. 38 § 1 pkt 2 k.k.s.» – oraz wnioszek „o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w O. w zaskarżonej części

i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Rejonowy nie przedstawił w pisemnych motywach wyroku odrębnego uzasadnienia w zakresie warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary grzywny, niemniej – wskazując na niekaralność skazanego jako przyczynę warunkowego zawieszenia obu wymierzonych kar (pozbawienia wolności i grzywny) – ujawnił pogląd, iż kara grzywny orzeczona obok kary pozbawienia wolności jest nadal karą grzywny samoistnej, „bo grożącej za dany czyn”. Bez ryzyka niewłaściwego odczytania tak zasygnalizowanego poglądu można zatem przyjąć, że – zdaniem Sądu – o samoistności grzywny przesądza fakt, iż taką postać nadał jej ustawodawca w sankcji normy prawnej typizującej „dany czyn”. Tak należy bowiem rozumieć uzasadnienie warunkowego zawieszenia „samoistnej (bo grożącej za dany czyn) kary grzywny” – niezależnie od niezręczności przytoczonego zwrotu. W takim ujęciu bez znaczenia pozostaje fakt, iż w wyniku stosowania przez Sąd przepisów części ogólnej prawa materialnego (w tym wypadku instytucji nadzwyczajnego obostrzenia kary na podstawie art. 37 i art. 38 k.k.s.) kara grzywny została *in concreto* wymierzona obok kary pozbawienia wolności.

Pogląd taki zaaprobował Sąd Okręgowy, przedstawiając – w związku z przeciwstawnym twierdzeniem zawartym w apelacji prokuratora – obszerniejsze jego uzasadnienie. Z analizy językowej treści art. 38 § 1 pkt 2 k.k.s. Sąd ten wywiódł, że wymierzenie grzywny przewidzianej w części szczególnej Kodeksu karnego skarbowego, a więc w art. 63 § 3 k.k.s., było obligatoryjne, i to niezależnie od tego czy Sąd stosował obostrzenie kary, czy nie. Właśnie „niezależność” obowiązku orzeczenia jej od stosowania nadzwyczajnego obostrzenia kary, świadczy – według Sądu – o trwałości samoistnej postaci tej grzywny, albowiem «w języku polskim słowo „samo-

istny” oznacza „istniejący niezależnie od czegoś”, natomiast „nie oznacza wyłączności». Jeżeli zatem ustawodawca w treści art. 69 § 1 k.k. «nie posłużył się określeniem np. „grzywny orzeczonej jako jedynej kary” lub równoznacznym», to „sam fakt, iż grzywnę orzeczono obok kary pozbawienia wolności nie wyłącza uznania jej za samoistną”.

W uzasadnieniu kasacji – w opozycji do przedstawionego wyżej poglądu – stwierdzono, że kara grzywny mająca w sankcji art. 63 § 3 k.k.s. postać kary samoistnej „utraciła przymiot samoistności” z chwilą orzeczenia jej obok kary pozbawienia wolności.

W sprawie niniejszej zaprezentowano przeciwstawne poglądy w kwestii, w której przedmiotem sporu nie jest rodzaj wymierzonej kary, bo jest nią kara grzywny, lecz jej szczególna odmiana, tradycyjnie określana jako grzywna samoistna. Centralnym punktem sporu jest przy tym, doniosłe dla praktyki stosowania kary grzywny, zagadnienie wyrażające się pytaniem, co stanowi kryterium ustalenia, że orzeczona kara grzywny ma postać grzywny samoistnej. Od odpowiedzi na to pytanie zależy bowiem czy *in concreto* istnieje – przewidziana w art. 69 § 1 k.k. – możliwość warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary grzywny. Okoliczność, iż w niniejszej sprawie grzywnę wymierzono na podstawie wynikającej z sankcji przepisu części szczególnej Kodeksu karnego skarbowego nie ma dla przedstawionej tu kwestii istotnego znaczenia, skoro art. 20 § 2 tego kodeksu recypuje m.in. art. 69 k.k., nakazując jego odpowiednie stosowanie do przestępstw skarbowych. Nie ulega też wątpliwości, że w sankcji normy art. 63 § 3 k.k.s., stanowiącego podstawę odpowiedzialności i wymiaru kary orzeczonej wobec skazanego, kara grzywny jest jedyną karą przewidzianą za popełnienie tego przestępstwa skarbowego. Z tego właśnie faktu Sąd Okręgowy wyprowadza pogląd, zgodnie z którym grzywna orzeczona na podstawie tego przepisu przewidującego zagrożenie wyłącznie tym rodzajem kary – niezależnie od możliwości czy obowiązku orzeczenia jej obok

innej kary w wyniku stosowania przepisów części ogólnej prawa materialnego – pozostanie grzywną, która orzekana będzie „jako kara samoistna” (art. 69 § 1 k.k.), a więc karą, której wykonanie może ulec na podstawie tego przepisu warunkowemu zawieszeniu.

Sąd Okręgowy, jak wynika z uzasadnienia wyroku, dostrzega wprawdzie, iż w art. 69 § 1 k.k. samoistność odniesiono do **orzeczonej** kary grzywny, a nie kary **przewidzianej** w sankcji określonej normy, lecz spostrzeżenie to nie stanowi dla Sądu przeszkody, która uniemożliwiłaby zawieszenie wykonania kary grzywny wymierzonej obok kary pozbawienia wolności, skoro sens zwrotu „grzywny orzeczonej jako kara samoistna” odczytuje w sposób pozwalający na zastąpienie go zwrotem: grzywny orzeczonej na podstawie przepisu, w którego sankcji grzywna przewidziana została jako kara samoistna. Sąd Okręgowy podkreśla zresztą konsekwentnie, że niezależnie od jednoczesnego orzeczenia kary pozbawienia wolności w wyniku stosowania nadzwyczajnego obostrzenia kary (art. 37 i art. 38 k.k.s.) orzeczona została „ta sama grzywna, którą przewiduje norma art. 63 § 3 k.k.s.”. Wskazaną przez Sąd podstawą takiego rozumienia zwrotu „grzywny orzeczonej jako kara samoistna” jest fakt, iż w art. 39 § 1 pkt 2 k.k.s. zapisano, że nadzwyczajne obostrzenie kary nie wyłącza także wymierzenia grzywny „grożącej” za dane przestępstwo – co przesądza, że grzywna, także w wypadku orzeczenia jej obok innej kary, pozostaje nadal grzywną w postaci przewidzianej w sankcji normy części szczególnej ustawy karnej.

Trzeba zaraz podkreślić, że zdanie ostatnie art. 38 § 1 pkt 2 k.k.s. – sformułowane zresztą podobnie także w innych przepisach tego artykułu – nie ma znaczenia jakie przypisał mu Sąd Okręgowy. Zawiera ono konieczną dla możliwości wymierzenia kary grzywny informację, bez której istniałaby kontrowersja w przedmiocie granic zagrożenia grzywną, w jakich należałoby tę karę orzekać. Zredukowanie tego zdania do zwrotu „co nie

wyłącza także wymierzenia grzywny” stwarzałoby bowiem niejasność czy granice zagrożenia i wymiaru grzywny wyznacza w wypadku nadzwyczajnego obostrzenia kary sankcja zastosowanej normy, czy art. 23 § 1 zd. ostatnie k.k.s. Zdanie to pełni zatem funkcję niezbędnego sprecyzowania granic wymiaru kary grzywny, nie uzasadnia natomiast w żadnej mierze wniosku, że jeżeli z sankcji normy stanowiącej podstawę odpowiedzialności wynika możliwość orzeczenia wymienionej w niej grzywny jako kary samoistnej, to grzywna ta – niezależnie od ukształtowania treści zapadłego *in concreto* orzeczenia o karze – zachowuje zawsze postać grzywny samoistnej. Tak zatem, analiza treści art. 38 § 1 pkt 2 k.k.s. nie stanowi, wbrew odmiennemu pogładowi wyrażonemu przez Sąd Okręgowy, decydującej przesłanki dla „oceny samoistności” grzywny, orzeczonej w niniejszej sprawie. Co więcej, nie ma jakiegokolwiek znaczenia dla oceny w tej kwestii.

Mimo upatrywania przez Sąd Okręgowy zasadniczego znaczenia wskazanego wyżej zdania zamieszczonego w art. 38 § 1 pkt 2 k.k.s. dla stanowiska zajętego przez ten Sąd w kwestii samoistności kary grzywny, przedstawione wyżej uwagi eliminujące to znaczenie, nie mogą być uznane za wystarczające do wyczerpania problemu. Nie można bowiem pozostawić bez stanowczego komentarza, ani przyjętego przez Sąd rozumienia znaczenia pojęcia „samoistny”, ani zaprezentowanego przezeń – *nolens volens* – poglądu, zgodnie z którym norma prawnokarna już z chwilą wejścia w życie petryfikuje w treści swej sankcji samoistność kary grzywny, a zatem, że musi być ona zawsze orzeczona w tej postaci, bez względu na znajdujące *in concreto* zastosowanie przepisów części ogólnej prawa materialnego, ustanawiające szczególne reguły wymiaru kary. Jakkolwiek pogląd ten odnieść można tylko do sankcji norm Kodeksu karnego skarbowego i niektórych z pozostałych w mocy ustaw szczególnych, ponieważ przepisy Kodeksu karnego pozbawione są sankcji przewidujących obligato-

ryjną grzywnę kumulatywną – to jednak ze względu na praktyczną doniosłość tej kwestii, nie sposób poglądu tego nie zakwestionować.

W płaszczyźnie semantycznej należy – wbrew argumentowi przedstawionemu przez Sąd – stwierdzić, że zasadnicze znaczenie pojęcia „samoistny” wynika wprost z samej jego treści, oznacza zatem tyle co „istniejący sam”. Jest więc pojęciem określającym cechę wynikającą z połączenia dwóch pojęć nie budzących żadnych istotnych wątpliwości znaczeniowych. Pojęcie to słowniki języka polskiego – od dawnych do współczesnych – objaśniają jako „udzielny co do istoty” (M. S. Linde, Warszawa, 1951, wyd. III, t. V, s. 214), „samodzielny, autonomiczny, udzielny co do istoty” (J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, Warszawa, 1952, t. VI, s. 19), „tworzący odrębną całość, niezwiązany z niczym, niewchodzący w skład czegoś” (Uniwersalny słownik języka polskiego pod red. prof. S. Dubisza, Warszawa, 2003, t. IV, s. 276). Pominięcie wskazanych w tych słownikach innych, obocznych znaczeń, które z pewnością nie znajdują zastosowania w niniejszych rozważaniach (np. niepodległy, niezależny, powstały niezależnie od czegoś) pozwala przyjąć, że „samoistność” jest cechą wskazującą na występowanie kogoś lub czegoś w taki sposób, że w określonym układzie lub sytuacji nie występuje jednocześnie żaden inny element równorzędnej kategorii. W takim właśnie prostym znaczeniu pojęcie „samoistny” użyte zostało w art. 69 § 1 k.k. w odniesieniu do orzeczonej kary grzywny. Wyznaczony przez ustawę – dla możliwości warunkowego zawieszenia wykonania kary grzywny – warunek, by była ona jedyną orzeczoną przez sąd karą, sprecyzowany został w art. 69 § 1 k.k. czytelnym znaczeniowo pojęciem. Sprawia to, że za bezprzedmiotowe należy uznać nurtujące Sąd Okręgowy wątpliwości czy użyte w tym przepisie pojęcie „samoistna” zawiera w sobie wymaganie orzeczenia **jedynie** grzywny i samo jej tylko występowanie w treści orzeczenia o karze, z pominięciem zatem innych kar – bo wątpliwości takie nie mają żadnych podstaw.

Gdyby natomiast podzielić pogląd Sądu Okręgowego, zgodnie z którym pojęcie „samoistny” oznacza tyle co „niezależny”, to należałoby w konsekwencji uznać, że wykonanie kary grzywny – bez względu na treść orzeczenia o karze – mogłoby ulec warunkowemu zawieszeniu w każdym wypadku orzeczenia tej kary, co znosiłoby w ogóle sens regulacji zawartej w art. 69 § 1 k.k. w zakresie dotyczącym kary grzywny. Jest przecież oczywiste, że kara grzywny, podobnie jak pozostałe kary, jest zawsze niezależna, skoro posiada jej tylko właściwą funkcję, odrębną podstawę prawną oraz regulację dotyczącą zasad jej wymiaru i wykonania. Wyjątkiem, nie mającym wszakże żadnego znaczenia dla stosowania art. 69 § 1 k.k. w omawianym zakresie i nie mającym zastosowania do przestępstw skarbowych, byłaby tylko grzywna orzekana na podstawie art. 71 k.k., jako mająca charakter akcesoryjny.

Sąd Okręgowy po stwierdzeniu, że „samoistny” oznacza tyle co „niezależny”, cechy niezależności orzeczonej w tej sprawie grzywny upatruje w obowiązku jej wymierzenia. Jednakże w art. 69 § 1 k.k. nie posłużono się przecież pojęciem „obligatoryjna” dla określenia charakteru orzeczonej grzywny. Niezależnie zatem od oczywistej nieracjonalności skutków stosowania takiego właśnie kryterium mającego decydować o możliwości warunkowego zawieszenia wykonania kary grzywny, pogląd Sądu – uwzględniając treść art. 69 § 1 k.k. – ocenić trzeba jako dowolny, bo sprzeczny z treścią przepisu.

Nie ulega zatem wątpliwości, że stanowisko Sądów orzekających w niniejszej sprawie jest odosobnioną próbą zakwestionowania nie budzących w orzecznictwie i w doktrynie kontrowersji kryteriów rozróżnienia trzech odmian kary grzywny: samoistnej, kumulatywnej (a więc orzekanej obok kary pozbawienia wolności lub – na podstawie przepisów kodeksu karnego skarbowego – także obok kary ograniczenia wolności) oraz grzywny określonej w art. 71 k.k.

Odniesienie się do sugestii, jakoby samoistność orzekanej grzywny w każdym wypadku zdeterminowana była treścią sankcji normy określonego typu przestępstwa, wymaga przede wszystkim stwierdzenia, że wymóg samoistności grzywny, umożliwiający warunkowe zawieszenie wykonania tej kary, wiąże ustawodawca z karą orzeczoną, nie formułując jakiegokolwiek uwarunkowania odnoszącego się do rodzaju i zakresu zagrożenia karą, przewidzianego w sankcji normy stanowiącej podstawę odpowiedzialności. Jest w tej sytuacji oczywiste, że samą jedynie **możliwość orzeczenia** grzywny jako kary samoistnej – wynikającą w szczególności z sankcji, w których grzywnę przewidziano jako jedyną karę lub karę wymierzoną w sankcji złożonej, określonej alternatywnie – odróżnić trzeba od zapadłego **in concreto orzeczenia o karze**, które może być ukształtowane w sposób odbiegający od treści sankcji, w wyniku możliwości lub obowiązku stosowania przez sąd przepisów części ogólnej prawa materialnego. Tak ukształtowane orzeczenie o karze prowadzi może do wymierzenia kary grzywny obok innej kary, a zatem orzeczenia grzywny jako kary niesamoistnej.

W podsumowaniu przedstawionych rozważań należy stwierdzić, że kryterium niezbędnego dla możliwości warunkowego zawieszenia wykonania kary grzywny ustalenia, że karę tę orzeczono jako samoistną (art. 69 § 1 k.k.) jest wyłącznie treść zapadłego *in concreto* orzeczenia o karze; bez znaczenia pozostaje natomiast zagrożenie określone w sankcji normy stanowiącej podstawę odpowiedzialności.

Wskazane wyżej motywy uzasadniają treść wyroku wydanego przez Sąd Najwyższy w niniejszej sprawie.